

NOGLE JYDSKE SPILLEMÆND

AF

ANTON BERNTSEN, VEJLE

I. Lidt om Landsbyspillemanden og hans Samtid.

Det sidste Hundredeaar har bragt mange Forandringer af den Slags, man i daglig Tale plejer at kalde Fremskridt; moderne Samfærdselsmidler og andre tekniske Vidundere har i høj Grad omformet Tilværelsens Yderside. Ogsaa paa det Omraade, her er Tale om, har den moderne Teknik gjort sin Indflydelse gældende. Nutidens kjoleklædte Orkestermusiker er en ganske anderledes Nodeknuser end den gamle vadmelsklædte Spillemand, og Instrumenterne er nu af en fuldkomnere og mangfoldigere Art end i hine Tider. Og de lavloftede Stuer, hvor en landlig Ungdom den Gang traadte Dansen med træskoklædte Fødder paa et Lergulv, taaler paa ingen Maade at sammenlignes med en moderne Balsal. Om Fornøjelsen saa er stegen i samme Grad, som det ydre Apparat er bleven forbedret, eller om den Livsglæde, der gav sig Udtryk under saa jævne Former, var mere ægte og umiddelbar end den Munterhed, en boston- og tangodansende Nutidsungdom kan præstere — ja, det maa de sagkyndige svare paa!

Kunsten at danse er maaske den mest internationale af alle Kunstarter, den har sine Dyrkere under alle Himmelegne og i alle Samfundslag. Ogsaa her i Dan-

mark var Dansen gennem Aarhundreder det Middel, hvorved man gav sin Livsglæde Udtryk i Livets festlige Stunder. I det 17. Aarhundrede dansede Almuen til Tonerne af de gamle Kæmpeviser, som blev sunget af de dansende; Instrumentalmusik var en Luksus, som var forbeholdt de velhavende Klasser, og som de i Købstæderne ansatte »Stadsinstrumentister« havde Privilegium paa at levere. Men i det 19. Aarhundrede krævedes der Musik til Dansen, ogsaa hos Almuen, og Spillemanden blev da en særdeles vigtig og uundværlig Person i Sognet.¹⁾

For at forstaa, hvilken betydningsfuld Rolle Landsbymusikanten spillede i Størstedelen af forrige Aarhundrede, er det nødvendigt at se lidt paa de Forhold, Almuen den Gang levede under. Befolkningen var ikke som nu delt i Partier, Foreninger og Bevægelser, der samler hver sin Flok og har hver sin Maade at søge Adspredelse og Oplivelse paa. Beboerne i et Sogn dannede i langt højere Grad end nu en sammenhørende Helhed, der havde Sorger og Glæder, Arbejde og Kamp tilfælles. Livet levedes indenfor Sognets snævre Grænser, Avislæsning spillede kun en ringe Rolle, Telefoner kendtes ikke, og man levede ikke som nu med i alt, hvad der foregaar Verden over. Alle de vigtigste Livsfornødenheder fra Øllet i Kruset og Maden paa Bordet til det Linned, der fyldte Dragkistens Skuffer, var Produkter af Markens Grøde og huslig Flid. Forbruget af »Høkersager« og andre Varer af fremmed Oprindelse begrænsedes til det mindst mulige. Det var da naturligt, at de Fornøjelser, man følte Trang til at skaffe sig, fik det samme Præg af solid Hjemmegjort-hed som alt det øvrige, og det faldt ikke let nogen ind at afvige fra de paa Egnen gængse Skikke og Former.

¹⁾ Der fandtes Landsbyspillemand længe før den Tid, men jeg mener, at Spillemandens Anseelse og Betydning naaede sit Højdepunkt i det 19. Aarhundrede.

Man kendte ikke den Tilbøjelighed til at sætte Skel, der nu gør sig gældende paa saa mange Omraader. Der var ikke noget skarpt Skel mellem Herskab og Tyende, heller ikke mellem Arbejdstid og Fritid. Det er karakteristisk, at man ved Rapstærskningen vidste at forene Arbejde og Fornøjelse paa en næsten genial Maade. Man kendte heller ikke vor Tids skarpe Skel mellem kirkeligt og verdsligt; Livet følte som en Helhed, indenfor hvilken enhver enkelt Faktor havde sin berettigede Plads. Ved Bryllupper og andre Gilder medvirkede Præst og Spillemand i god Forstaaelse, og der var ikke Tale om noget Modsætningsforhold. Det hændte en Gang ved et Bryllup i Thy, at da Brudeparret efter Vielsen gik ud af Kirken, stod Spillemanden i Vaabehuset og blæste »Møens Hopsa«. Hans Plads var egentlig udenfor Døren, men paa Grund af Regnvejrr havde han fundet det praktisk at gaa ind i Vaabehuset, og det faldt ikke nogen ind, at det kunde være en Krænkelse af Stedets Hellighed. Ved et Bryllup i Gjellerup¹⁾ havde man bestemt, at to Spillemand skulde anbringes i Kirkens Kor og ledsage Degnens Sang med deres Musik, men det fandt Præsten dog var for meget af det gode.

Spillemandens Anseelse blandt Egnens Befolkning var afhængig af hans Duelighed og Skikkelighed, men enten han nu var lidt eller meget agtet, saa kunde man i hvert Fald ikke undvære ham ved Gilderne, og det var derfor nødvendigt at tage et vist Hensyn til ham. Det gik ikke an at fastsætte Tidspunktet for en Festlighed, inden man vidste, om Spillemanden var ledig den Dag. Følgende Træk, som en paalidelig Mand har fortalt mig, viser, hvorledes man maatte tage Hensyn til ham i den Henseende. Pastor *Buchholtz* i Ølgod var en meget flink og medgørlig Mand, og naar

¹⁾ Meddelt af Evald Tang Kristensen.

1*

Folk henvendte sig til ham angaaende et Bryllup eller en Barnedaab, spurgte han altid, om de havde været hos Spillemanden og Kogekonen. Var Svaret benægtende, anbefalede Præsten, at man aftalte Tiden med disse to Avtoriteter, saa skulde han saa gerne rette sig efter deres Lejlighed.

At Spillemanden var en betydningsfuld Person, ses ogsaa deraf, at han ligesom Skræderen og flere har givet Anledning til Dannelsen af folkelige Ordsprog. Nogle af disse er af skæmtende Art, f. Eks.: Noget er bedre end intet, sagde Spillemanden, de gav ham en Lussing. Nu har vi Spillet gaaende, sagde Bonden, han væltede med Musikanterne. Det er det fine af Spillet, naar Musikanterne ligger under Bordet. Finder man en død Spillemand paa Marken, og han ikke har Harpix i Lommen, maa man ustraffet slaa ham ihjel. Nu skal vi have Fred, sagde Spillemanden, da den sidste Streng brast. Andre Ordsprog er af mere moraliserende Art, f. Eks.: Hvad vindes der ved Spillemandshaandteringen? Kolde Fødder og en rød Næse! Hvem der har bestilt Spillemanden, skal ogsaa betale Spillemandspengene. Spillemanden har det værst hjemme.

Der fandtes mange ejendommelige og rigt begavede Personligheder blandt de gamle Spillemande, og adskillige, der senere har vundet et Navn i Kunstens Verden, stammer fra gamle Spillemandsslægter. Og det er slet ikke mærkeligt. I vore Dage hænder det ikke saa sjældent, at et begavet Almuesbarn kæmper sig frem og vinder Ære og Berømmelse som Kunstner, men det lod sig vanskeligt gøre i hine Tider. Den fornødne Uddannelse var vanskelig at opnaa, og for en ung Bondeknøs med kunstneriske Anlæg var der egentlig kun en Vej aaben, nemlig den at blive Spillemand. Og selv det kunde være vanskeligt nok; der

var ikke saa let Adgang til at faa Timer i Musik som nu. Adskillige Spillemande havde slet ingen Undervisning faaet og lærte aldrig at læse Noder. Andre fik lidt Undervisning og havde lidt Kendskab til Noder, men det stod dog smaat til med Kendskabet til Musikens Teori. Følgelig var der visse tekniske Mangler ved deres Musik. Man spillede ikke som nu i alle mulige Tonearter; en gammel Musiker i Vejle, Glarmester Demstrup, forsikrede, at i hans Ungdom kendte de ikke alle disse Krydser og B'er, og saa kunde de dog lave lige saa god Musik den Gang som nu. De fleste kendte kun første Stilling paa Violinen; de Toner, der laa højere, greb man med fjerde Finger, idet man flyttede Haanden saa langt, som det var nødvendigt. Den mangelfulde Teknik medførte visse Vanskeligheder, men man vidste at hjælpe sig. Til nogle Stykker brugte man det Kneb at stemme G-Strengen op i A for at gøre Grebene lettere. Naar man gennemblader gamle Spillemandsnoder, kan man finde mærkelige Unøjagtigheder med Hensyn til Taktinddelingen, men man tager meget fejl, hvis man deraf slutter sig til, at der ikke var rigtig Takt i de gamles Musik. Den rytmiske Sans var netop stærkt udviklet hos Spillemanden; han stampede Takten med Foden, og saa blev der god Takt i Musiken, selv om der var Fejl i Noderne.

Harmonilæren kendte Spillemanden ikke. Selv om der var fire eller fem Spillemande ved et Gilde, spillede de alle Primastemmen, en enkelt spillede en Oktav over eller under de andre for paa den Maade at opnaa lidt klanglig Effekt. Senere lærte man at spille en Slags Andenstemme; man havde ingen Noder til den, men spillede »Sekond« efter Øret.

Men trods alle Mangler var der noget ved de gamle

Spillemands Musik, der hos de bedste af dem kunde give deres Præstationer en særlig Værdi. Hvis man lader et Dusin Nutidsmusikere spille det samme Stykke, vil de alle spille det nogenlunde ens, korrekt og skole-ret, men uden Særpræg. Blandt Spillemandene var der næppe to, der spillede ganske ens; hver havde sine Ejendommeligheder med Hensyn til Tone og Fore-drag. Det Indhold, de forstod at lægge ind i deres Musik, var ikke et Produkt af en tillært Musikopfat-telse; de spillede ud af en personlig Følelse, der gav hver enkelt Musik sit særlige Præg. Hos en var To-nerne præget af en usædvanlig Klangskønhed, hos en anden var det karakteristiske et Drag af Længsel og dyb Vemod, og hos en tredje var et lystigt smittende Lune den herskende Grundstemning. Det, der er Mu-sikens Sjæl, Evnen til at gribe Sindet og at sætte Hjærtets Streng i Bevægelse, ejede mange af de gamle Spillemand i rigt Maal.

Noderne spillede ikke saa stor en Rolle som nu, Spillemanden kunde en stor Del af sit Repertoire udenad. Hvad Almuen ejede af gamle folkelige Dansemelodier, blev bevaret ved Spillemandene, den yngre lærte To-nerne af den ældre. Maaske var disse Melodier ikke af stor musikalsk Værdi, men de var dog sikkert Ud-tryk for en sundere Smag end de Varietémelodier, der nu flagrer ud over Landet for straks igen at glemmes. Spillemanden var nøje inde i alle de Skikke og Cere-monier, der efter gammel Vedtægt hørte sig til ved Gilderne, og det afgang i høj Grad af ham, om alt kom til at gaa, som det skulde. Spillemanden var i Virkeligheden noget af en Kulturbærer i sin Tid og paa sit Omraade.

Violinen var for de fleste Spillemand det vigtigste og kæreste Instrument. Paa de ofte lange Vandringer

til og fra Gilderne bar Spillemanden sin Fiol i en Skindpose, der vendte Haarene udad. Posen var undertiden lavet af et broget Kalveskind, eller den kunde være syet sammen af gamle Soldater-Tornystre. Næst efter Violinen var *Klarinetten* det vigtigste Instrument. Det var oftest en Es Klarinet af Buxbom med 5 Messingklapper og 8 aabne Lydhuller. Bladet eller Tungen var surret fast til det næbformede Mundstykke med en Sytraad. Klarinetten skulde være fugtig indvendig for at give den rigtige Tone an, men man smurte den ikke med Olie, som det nu er brugeligt; man hældte en Pøs Vand i Tragten, saa det piblede ud af Lydhullerne. De smaa Skindpuder paa Klapperne havde ikke godt af det, men det var nu saadan en nem og billig Fremgangsmaade. *Tværfløjten* benyttedes ogsaa en Del, men den var dog ikke saa almindelig udbredt som Klarinetten. Konkurrencen med Købstadmusikerne nødte Spillemandene til at søge at modernisere deres Musik, dels i Retning af Flerstemmighed, dels ved at gøre Brug af flere forskellige Instrumenter. Blæseinstrumenter som *Kornet*, *Althorn* og *Tenorhorn* kom efterhaanden i Brug, og hist og her kunde man finde en *Kontrabas* i et landligt Orkester. Dog nøjedes man oftest med en *Violoncello*, den kunde til Nød erstatte Kontrabassen og var lettere at transportere. Da Spillemandene ikke var stive i Noderne og paa Grund af Afstanden ikke kunde samles ret ofte til Prøver, har det sagtens knebet med Renhed og Præcision i Sammenspillet, og jeg tager vist ikke fejl i at hævde, at det bedste, Spillemandene ydede, var deres Solospil og ikke deres Medvirken i Musikkorps.

Musikdirektør *Carl Møller* i Grenaa udgav i en Række Aar (Halvfjerdserne og Firserne?) en Del Nodehæfter, »Petit-Danse«, smaa lette Dansemelodier i et meget let

Arrangement for flere Stemmer. Skønt Indholdet var ret tyndt og ofte indeholdt Fejl, blev disse Noder dog stærkt udbredte blandt Landsbyspillemandene, fordi Stykkerne var saa lette at spille. Enkelte af de dygtigste forsmaaede dog Carl Møllers Noder og forskrev Noder fra København.

Med Hensyn til Evner og Karakter var Spillemandene vel saa forskellige som Adams Børn i det hele taget. Der var solide, stræbsomme og velsituerede Spillemande, som levede et mønsterværdigt Liv, og andre, som havde mere af Gøglerens letsindige Blod i sig, hutlede sig igennem, som de kunde bedst. Men trods alle Forskelligheder var der visse Egenskaber, man fandt hos de fleste af dem, et følsomt poetisk Sind, en udviklet Skønhedssans og fremfor alt den Sindets Umiddelbarhed, der gør det muligt at give sig hen i en Stemning og skabe Fest omkring sig: Der fortælles om en vestjydsk Spillemand, som aabenbart har været en Mand med Temperament, at han altid førte to Buer af forskellig Længde med sig. Til at begynde med brugte han den korte, men naar han og de dansende var kommen rigtig i Aande, tog han den lange i Brug, og saa gik Lystigheden løs for Alvor. Og om en nordfynsk Spillemand, Peder Pedersen (Havemand), som boede i Viemose i Allesø Sogn, fortælles der, at naar han spillede over Borde ved Gilderne, kunde det hænde, at Folk glemte at spise og sad stille lyttende.

Den sikre rytmiske Sans gav sig ogsaa Udslag i Evne til at kunne gøre Vers; mange Spillemande skrev Lejlighedssange, Brude- og Begravelsesvers, og enkelte kunde improvisere. Jeg kender flere Eksempler paa, at Evnen til at rime er gaaet i Arv til en Spillemands Børn og Børnebørn.

Ligesom man taler om Kaldssygdomme, kunde man med Ret tale om Kaldsfristelser, og der er ingen Tvivl om, at Spillemandens farligste Fristelse var Snapsen. Naar han, ofte efter en lang Vandring, kom til Arbejdspladsen, fik han anvist sit Sæde i en Lo eller et andet uopvarmet Lokale, hvor der var rigeligt med Træk og Støv. Her skulde han holde ud fra Dansen begyndte om Aftenen og til den sluttede henad Morgenstunden, og der skulde helst være Humør i hans Spil. Fødderne blev kolde og Fingrene valne, Halsen blev tør, og et venligt Tilbud om en Snaps og et Glas Øl var ikke let at staa for. At en og anden faldt for Fristelsen, er ikke saa mærkeligt, der er mere Grund til at undres over, at mange — og vist de fleste — levede et ordentligt Liv. Men enkelte var ganske vist slemme. I Sønder Nissum i Vestjylland levede der en Spillemand, som hed Knud Thorup, og som var forfalden til Drik. En Gang spillede han og to andre ved et Bryllup i Vedersø Klit. Allerede den første Aften drak han sig saa fuld, at han ikke kunde spille, og han blev lagt hen i Laden for at sove Rusen ud, medens de to andre besørgede Musikken. Stedets Præst, Pastor Østergaard, traf ham nogle Dage senere, og han ytrede noget om, at Knud skulde dog se at holde Maade med Drikkeriet, saa han kunde passe sin Bestilling. »Ved De hvad, Hr. Pastor,« svarede Knud, »jeg drikker for Resten aldrig mere, end at jeg hverken kan høre eller se!«

Spillemandenes Indtægter var meget forskellige paa de forskellige Egne. Min Fader var i 37 Aar Spillemand i Engum Sogn, og den højeste Aarsindtægt, han opnaaede ved Musikken, var 107 Rigsdaler i Aaret 1865. Men paa andre Egne, hvor Gildevæsenet florerede stærkt, og hvor det f. Eks. var almindeligt at holde

Bryllup i tre Dage, var Spillemandens Fortjeneste betydelig større. Hans Krogh i Blaahøj, som drev Spillemandshaandværket i 78 Aar, tjente i tre Aar som Karl hos Præsten i Sønder Omme. Hans aarlige Løn hos Præsten var 40 Rigsdaler, men han havde Lov til at dyrke Musiken ved Siden af, og det indbragte ham 150 à 200 Rigsdaler om Aaret.

Det hørte vist til Sjældenhederne, at en Spillemand søgte at forbedre Embedets Indkomster ved et lille Fif, men at noget saadant dog kunde ske, ses af følgende Historie. Eske Baggessaard var Spillemand i Hoven Sogn, og han benyttedes bl. a. af Bymændene i Ørbæk, som var lutter velstaaende Gaardmænd paa en Mand nær. Peter Kristian Andresen var kun Husmand, men han regnede sig dog med til Laget og holdt meget af at sige: »vi store Ørbækkere«. Da Ørbækkerne en Gang skyldte Eske Baggessaard Spillemandspenge, gik Peder Kristian hen til ham og sagde: »Giv mig en Krone, saa faar du en Tokrone af mig, naar vi skal betale Spillemandspenge. Saa kan de andre ikke være bekendt at give mindre!« Han fik Kronen og gik saa hen til en af Gaardmændene, som hed Kr. Jensen. »Skal vi store Ørbækkere ikke gaa hen og betale Spillemandspenge i Dag?« spurgte Peder Kristian. »Det kan vi godt,« svarede Gaardmanden, og de fulgtes ad derhen. Peder Kristian betalte flot en Tokrone, og Kr. Jensen maatte bekvemme sig til at gøre det samme, han vilde ikke være bekendt at give mindre end Husmanden.

Da Spillemandsvirksomheden i Reglen ikke kunde føde en Familie, var det nødvendigt at have et andet Erhverv ved Siden af, og de fleste Spillemand drev derfor et eller andet Haandværk. I mange Tilfælde var Spillemanden Skræder eller Væver, men der fand-

tes ogsaa Smede, Malere, Træskomænd og Rokkedrejere etc. blandt Landsbymusikerne. Den kunstneriske Begavelse hos Spillemanden kom ofte Haandværket til Gode, saa at han ogsaa der udmærkede sig ved faglig Dygtighed. Endvidere havde han i Reglen et lille Landbrug, som ogsaa skulde passes. Det var ikke let at drive alle tre Virksomheder med samme Interesse og Energi, og det gik vist oftest saadan, at Musiken var den kæreste Bestilling, som først skulde passes, derefter kom Haandværket, og tilsidt fik Landbruget den Tid, der blev tilovers.

Spillemandenes Antal var stort, og det vilde føre for vidt at omtale alle dem, jeg har hørt nævne. Det følgende er nogle spredte Smaatræk om nogle af de mest kendte Spillemænd, der har levet og virket i Vejle Amt.

II. Spillemandsliv.

Ole Kjær.

Skønt mine Optegnelser iøvrigt angaar Spillemænd i Vejle Amt, maa jeg dog begynde med at omtale en Mand, der boede udenfor Amtet, nemlig *Ole Kjær* i Ringkøbing. Han var ikke blot den dygtigste og betydeligste af samtlige jyske Spillemænd, men han har tillige haft en Del Indflydelse paa Musiken i Vejle Amt, dels ved sine Kompositioner, der ogsaa her var kendte og yndede, dels ved, at han lejlighedsvis selv virkede som Spillemand paa disse Egne, samt sidst og ikke mindst ved, at flere østjydske Spillemænd var Elever af ham.

Ole Ballebye Andersen Kjær var født i Humlum den 18. October 1807. Adskilligt tyder paa, at han har haft en ikke ringe musikalsk Uddannelse, og at han oprindelig har haft et højere Maal end at blive Lands-

byspillemand, men der vides intet paalideligt om Grunden til, at hans Liv tog en saadan Retning. I Hjalmar Thurens Optegnelser i Dansk Folkemindesamling fortælles der, at Ole Kjær havde havt 13 Kærester, der alle slog ham fejl, han skrev da en Vise om dem alle tretten og komponerede en Melodi til Visen, og denne Melodi skal være bleven kendt som Dansemelodi over hele Jylland. Teksten begynde saaledes: »Den første var en yndig Pige«.

At han har skrevet Visen og Melodien er meget rimeligt, han var ikke saa lidt af en Digter, skrev gode Lejlighedssange i Tidens Stil, og der blev sagt om ham, at han kunde sige næsten al sin Snak paa Rim, men det er vist meget tvivlsomt, om de tretten Kærester tør betragtes som en historisk Kendsgerning. Derimod er det paalideligt, at han var gift og bosiddende i Ringkøbing, havde mange Børn og levede i den yderste Fattigdom, saa at Folk altid omtalte Familien med dyb Beklagelse. Flere af Børnene døde af Tuberkulose, og Ole Kjærs Kone takkede Vorherre, hver Gang han tog et af Børnene til sig, de saa sig ikke i Stand til at forsørge dem.

Ole Kjær havde en Del Kendskab til Musikteori, og han kunde spille fra Bladet, hvilket den Gang var en sjælden Kunst. Ved en Markedsdans i Tarm traf han en Gang sammen med en anden Spillemand, Peder Helt Haahr fra Ølgod, og sidstnævnte medbragte en Afskrift af en ny Dansemelodi, som han gav Ole Kjær. Denne fæstede Nodebladet til Loftsbjælken med en Knappenaal — der var jo ikke ret højt til Loftet — saa spillede han Melodien, og Folk dansede til den med det samme. Det var en ganske usædvanlig Præstation, som der blev talt om længe efter.

En Gang var Ole Kjær og en af hans Elever ude

paa en længere Vandring, og de kom da forbi en Gaard, hvor der var Bryllup. De gik ind i Laden, hvor Ungdommen morede sig, og Ole Kjær spillede lidt for dem. Det rygtedes op i Storstuen, hvor de ældre dansede, at der var kommen saadan en dygtig Spillemand ovre i Laden, og der blev sendt Bud efter ham. Ole Kjær kom ind til Selskabet og indvilligede i at spille for dem, men den stedlige Spillemand skulde spille 1ste Violin og den fremmede 2den. Ole Kjær spillede imidlertid 2den Violin med saa mange Variationer, at den anden ikke kunde følge med, han tabte Traaden og maatte holde op. Saa byttede de Roller, Ole Kjær kom til at spille 1ste Violin, og nu gik det udmærket.

Folk, der har kendt Ole Kjær, omtaler ham som en god Mand med et venligt og roligt Væsen. Han var en høj, klejn Mand uden Skæg, glat barberet. Det særegne ved hans Musik var en usædvanlig Klangskønhed; selv kendte Stykker, som man havde hørt mange Gange før, blev som helt ny, naar han spillede dem. De betydeligste af hans Kompositioner er en »Afskedsvals«, komponeret i Aaret 1841 og »Den store Vals«, et Musikstykke i 160 Takter. Han døde i Ringkøbing den 4. Decbr. 1841 og blev altsaa kun 34 Aar gammel. I Kirkebogen nævnes han som Væver og Musicus i Ringkøbing.

Nicolaj Kjær.

Nicolaj Kjær var født i Humlum i Hardsyssel i Aaret 1793. I Trediveaarsalderen kom han til at bo i Brakker i Starup Sogn, og han fik i Folkemunde Navnet »den sorte Smed fra Brakker«. Ligesom Broderen, Ole Kjær i Ringkøbing, var han udmærket begavet, og han virkede i mange forskellige Fag. Han

var Smed, Spillemand, Komponist, Digter, Maler, Tegner og Stenhugger, og han var dygtig til alt, hvad han tog sig for. Han skal have malet flere Altertavler, bl. a. til Hejnsvig Kirke, og han skrev Brudevers, Testimonier og lignende. Der siges om hans Digte, at mange af dem var mesterligt formede og fri for ortografiske Fejl. Han kunde improvisere, naar nogen henvendte en Bemærkning til ham, kunde han paa staaende Fod svare med et Rim, ofte af et meget drastisk Indhold. Mangen Gravsten paa Starup og de omliggende Sognes Kirkegaarde vidner endnu om hans Dygtighed som Stenhugger. Men som Menneske var han ikke saa tiltalende som Broderen, trods al sin Dygtighed og Begavelse var han en raa Krabat. Naar han ved Nattetid kom hjem fra et Gilde, hvor han havde spillet, kunde det hænde, at han gik ind paa Kirkegaarden, satte sig paa en Gravsten og spillede en lystig Dansemelodi. Saa kunde han bande paa, at nu havde de unge moret sig, nu skulde de gamle, som her laa og kedede sig, ogsaa have lidt Morskab. Og mange andre Løjer, som han foretog sig, var af lignende raa Beskaffenhed. — En Aftenstund i Mørkningen kom to Mænd ind til ham for at snakke lidt. Nicolaj Kjær havde just fat i Violinen, og han spillede lidt for dem, men det forekom dem, at hans Violinspil ikke var fuldt saa godt, som det plejede at være. Da der blev tændt Lys, viste det sig, at han sad med Violinen i den højre Haand og førte Buen med den venstre.

En Gaardmand havde ladet sig lave en usædvanlig fin, ny Vogn, og saa bestilte han Nicolaj Kjær til at komme og male den, for at den ogsaa i den Henseende kunde være uovertruffen. Nicolaj Kjær var tilsyneladende villig, Vognen blev anbragt i Storstuen, og han tog fat paa Arbejdet. Men da han havde

malet det højre Forhjul og det venstre Baghjul, pakkede han sammen og rejste hjem, nu vilde han ikke mere. Gaardmanden havde nær aldrig faaet nogen til at male Vognen færdig, der var ingen, der kunde fortsætte, som Nicolaj Kjær havde begyndt.

Tønning i Tavlov blev i sin Drengetid ofte sendt over til den Brakker Smed efter et Brudevers, som denne havde paataget sig at digte og prente. Han var ked af disse Ture, Vejen var lang og Opholdet ofte ubehageligt, en Gang maatte han overnatte i en Stue, hvor Smedens Datter laa Lig. Versene var i Reglen ikke færdige, naar Drengen kom, og han fik da Lejlighed til at se, hvorledes Smeden bar sig ad med at prente Bogstaverne og at tegne en sirlig Ramme med kolorerede Blomster omkring Verset. Paa den Maade lærte han efterhaanden Kunsten, og han blev snart en flittig Dyrker af denne Kunst. Det var vanskeligt at skaffe de fornødne Farver. Sod var der nok af i Skorstenen til at male sort med, men de andre Farver var vanskeligere at faa fat paa. Han opdagede, at Asken af Tørv fra Haastrup Mose indeholdt et okkeragtigt Farvestof, som kunde bruges til at male gult med.

— Den daværende Præst i Sognet, Magister Hammerich, var en from og nidkær Mand. Han gik en Dag hen til den sorte Smed for at prøve, om det skulde være muligt at paavirke ham i god Retning, men Smeden lod, som om han ikke kendte ham og gjorde Løjer med hans Magistertitel.

Mads Brems.

Mads Hansen Brems blev født den 3die Oktober 1809 i Herslev ved Fredericia, hvor hans Fader, Hans Hansen Brems, var Gaardejer. Efter en gammel Familietradition skal Slægten Brems stamme fra en ud-

vandret Præst, men derom vides intet sikkert. Mads Brems's Moder stammede fra Bundgaarden i Smidstrup. Mads var den fjerde i Rækken af otte Børn, og da hans Opvækst faldt i Pengekrisens Tid, har de økonomiske Forhold ikke været de mest gunstige. Maaske er det Forklaringen paa det mærkelige i, at

Mads Brems. Herslev.

han, skønt født Gaardmandssøn, gav sig til at drive Spillemandsprofessionen. Hans Fader og Farfader spillede ganske vist ogsaa, men ikke for Penge.

»Tidlig blev jeg Karl, og ung blev jeg Mand,« skal Mads Brems have sagt om sig selv. Da han var 22 Aar, blev han gift med Ane Lauersen Ventegodt, Datter af Laurs Hansen Møller, som ejede Gaarden »Ventegodt«. Han byggede sit Hjem

paa Herslev Mark ved Landerupgaard, vistnok paa en Udlod af Faderens Mark.¹⁾ Allerede som Dreng havde han spillet sammen med de to Herslev Spillemand, Kristen Jensen og Hendrik Florup, men de holdt ikke rigtig af ham, fordi han snart blev deres Overmand i Dygtighed, og det blev ikke bedre, da han en Gang kom i Besiddelse af et gammelt Horn og lærte sig at blæse paa det. Ved en Legestue, hvor de spillede sammen, fik de to Mænd fat i Hornet og

¹⁾ Mads Brems's Hus blev udskilt fra Fødegaarden i 1838, og han gav det Navnet »Kongehuset« efter »Kongens Kilde«, som fandtes i Nærheden.

gemte det saa godt i Loen, at han ikke fandt det mere. Nu, da han var bleven Mand og Familieforsørger, var det nødvendigt at tage enhver Indtægt med, ogsaa Spillemandspengene. Mads Brems var ellers Rokkedrejer af Profession, og et lille Landbrug havde han efter Tidens Skik, men Pasningen af dette sidste overlod han vist nærmest til Konen.

Den berømte Spillemand, Ole Kjær fra Ringkøbing, besøgte undertiden Degnen i Alminde, som hed Brøndum, og her lærte Mads Brems ham at kende. Det fik stor Betydning for hans Udvikling, og han blev sikkert en af Ole Kjærs flinkeste Elever. Han fik Undervisning i Musikteori og Harmonilære og kom paa den Maade forud for de andre Spillemande. Snart dannede han sit eget Korps, og »Brems's Musik« blev meget efterspurgt. Hans Virksomhed strakte sig endog til Egne nord for Vejle Fjord og syd for Kolding Fjord. Enkelte af hans Fæller havde maaske mere Færdighed end han, men ingen af dem kunde stryge Fiolen saa blødt eller aflokke Klarinetten en saa ren og fyldig Tone, som han formaaede. Det, der gjorde ham til de andres Fører og skaffede ham alles Respekt, var dog især hans bramfri, taktfulde og godmodige, men tillige bestemte Optræden. Han var en sikker Mand, naar det gjaldt om at værne Spillemandene mod overdreven Spiritusnydelse ved Gilderne. Mads Peder Tønning i Tavlov udtalte en Gang, at han og de andre Spillemande maatte være taknemlige for Mads Brems, for hvis han ikke havde været, saa vilde det være gaaet de fleste af dem, som det gik Markus Degn, at de var bleven ødelagte af Drik. Hans eneste Svaghed med Hensyn til Nydelsesmidler var, at han var meget hengiven til at skraa Tobak, men en Gang imellem holdt han op en Maanedstid

for at vise sig selv og andre, at han endnu var Herre over denne sin Tilbøjelighed.

Det var ikke blot Spinderokke, der udgik fra hans Drejerværksted, han var ogsaa Instrumentmager og lavede mange Klarinetter og Fløjter. Messingklapperne fik han lavet hos Brøndum i Alminde og hos Søren Frandsen i Follerup Skov. Han forstod sig paa mange Ting og var ikke bange for at eksperimentere, men et Forsøg paa at lave Violinstrengene skal dog være falden mindre heldigt ud.

Mads Brems havde en Del Elever, som lærte at spille hos ham. En af Eleverne var Simon Gade fra Børkop, han spillede først i nogen Tid hos Mads Brems, men blev saa af denne henvist til at søge videre Uddannelse hos Ole Kjær.

Mads Brems, Simon Gade, Tønning fra Tavlov og Hans Thomsen fra Højrup kom til at spille meget sammen. Gade spillede Violin, Tønning spillede Violoncello, Hans Thomsen blæste A-Klarinet og Brems trakterede en D-Klarinet. Noderne til Sammenspillet forsynede Ole Kjær dem med. Forøvrigt spillede de flere Instrumenter og kunde skifte om paa Sammensætningen.

Ved Gilderne mødte de i langskødede Kofter af blaat Vadmøl med Bly eller Messingknapper og Grejsmølleklædes Bukser, sort Hvergarnsvest og sort Silkehalstørklæde samt Skaftestøvler. Overtøjet bestod af en Kasket og et stort Slag, der gik dem helt ned over Knæerne, og som tillige havde en Hætte til at slaa op over Hovedet. Det var et udmærket Klædningsstykke i daarligt Vejr, de kunde bevæge Hænderne frit under det og bruge Kæppen at støtte sig ved. Under Slaget havde de deres Instrumenter gemte i en Pose af Faareskind, som vendte Ulden indad. Denne

Sæk var af en ret antagelig Størrelse, den skulde have Plads til Violinen, 2 a 3 Klarinetter, Horn og Fløjte og undertiden til Fødevarer fra Gildesgaarden.

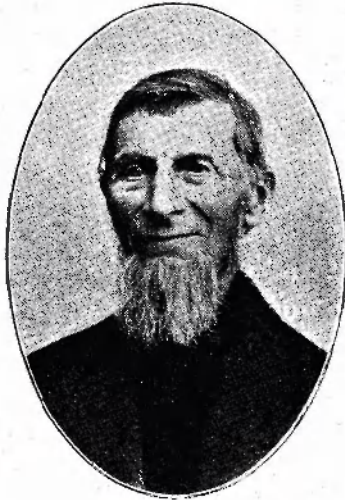
Mads Brems har komponeret en hel Del Danse, som findes rundt om i gamle Spillemandsbøger. Alle, der har kendt ham, er enige i at omtale ham som en prægtig gammel Mand. Han døde i Aaret 1895.

En Sønnesøn af ham er den bekendte Romance-sanger Anders Brems.

Bernt Laursen.

Min Fader, Skræder, Husmand og Spillemand *Bernt Laursen* — almindelig kendt under Navnet *Bernt Skræ-*

der — var født i Assendrup den 11. November 1821. Hans Fader, Laurs Bentsen, gik paa Arbejde paa Herregaarden Tirsbæk, og han drev tillige lidt Slagterforretning. Laurs Bentsen kunde spille lidt paa Violin, og hans Hustru, Abalone Berntsdatter, holdt meget af at synge Salmer. Der var altsaa nogen Sans for Toner i Hjemmet, og det var maaske en medvirkende Aarsag til, at baade min Fader óg hans yngre Broder, Peder, blev Spillemænd. Min Fader har næppe faaet nogen videre Undervisning i Musiken, men han havde dog lært at spille efter Noder. Efter at han havde lært Skræderprofessionen hos Christen Hansen i Stouby

Bernt Laursen, Assendrup.

Skov, begyndte han i Aaret 1841 at drive selvstændig Skræderforretning i Assendrup, hvor han havde købt et lille Hus. At han allerede den Gang var en opvakt ung Karl med gode Interesser fremgaar bl. a. af, at han var Holder af J. A. Hansens »Almuevennen«; det har vel næppe været almindeligt i de Tider, at en ung Bondekarl holdt et Tidsskrift. Jeg mindes ogsaa at have hørt fortælle, at han en Gang i sin Ungdom tilligemed nogle flere spadserede til Christiansfeld for at deltage i et gudeligt Møde.

Da Krigen udbrød i 1848, fik han Ordre til at møde i København til Militærtjeneste. I en Dagbog fra Krigsaarene, som han har efterladt sig, fortæller han om Rejsen. Min Fader og flere fra Egnen, som ogsaa skulde afsted, blev kørt i Vogne til Aarhus, og herfra kom de med et Skib til København. Rejsen var besværlig, og da de Kl. 12 om Natten landede ved Toldboden, var de alle vaade, trætte og forkomne. I Løbet af tre Uger var de færdige med Rekrutskolen, som var ret streng, og efter nogle Ugers Vagttjeneste fik min Fader Beskæftigelse med at sy Soldateruniformer. Ved dette Arbejde havde han i Løbet af fire Maaneder en Fortjeneste af 40 Rdl. 1 Mk. 13 Sk. Han fik dog ogsaa Tid til at se sig om i København, og i Dagbogen fortæller han, at han har beset Kongens Stald, været oven paa det runde Taarn, set Thorvaldsens Musæum og Frue Kirke, og han har været til Forestilling i Casino og det kongelige Theater.

Den 19. September 1849 blev han permitteret og rejste hjem, men saa fik han Ordre til at møde paa Als den 1. December. Her laa han i Kantonement i 7 $\frac{1}{2}$ Maaned ved 1. Reserve Bataillon under Major Henckel. At han her har faaet Lejlighed til at dyrke Musiken, ses af et Brev, han har skrevet hjem herfra den 14. Januar 1850. Det hedder heri bl. a.:

»Jeg har været fri for Tjeneste i de sidste tre Dage, jeg har været ved at sy for vores Corpsskriver, hvorfor jeg fik 20 Sk. daglig foruden min Lønning, og tillige er jeg kommen til at spille hos vores Marketender til Bal, jeg spillede der sidste Nat og fortjente 1 Rdl. 2 Mk. og jeg har spillet der engang i Forvejen og fortjente 1 Rdl. 4 Mk. Jeg har laant en gammel Violin og den er daarlig, og jeg maa lade mig nøje med den som den er, jeg fortryder meget at jeg ikke fik min Broders Violin med mig, thi jeg kan ingen faa at købe her paa Als.« Min Fader tjente ialt 40 Rigsdaler ved at spille for Soldaterne paa Als.

Den 16. Juli forlod Bataillonens Als. General Schleppegrell holdt en Tale til Soldaterne paa Dybbøl Banke og meddelte dem, at Krigen var brudt ud paany. Saa marscherede de af Sted; Vejret var hedt, og Marschen var saa streng, at 15 Mand faldt undervejs og døde af Udmattelse. Den 18. Juli kom de igennem Flensborg, hvor Indvaanerne var meget gode imod dem, og den 25. Juli deltog de i Istedslaget. Min Fader passerede en Vej, hvor General Schleppegrell laa paa en Ambulancebaare i Grøften, han var just falden. Senere var min Fader med til at fordrive Tyskerne fra Grydeskoven.

At Krigsførelsen den Gang var mindre hensynsløs end i senere Tider, fremgaar af følgende Træk. Min Fader og fem andre Soldater samt en Underkorporal blev sendt til Herregaarden Louisenlund for at rekvirere Halm, »men« — hedder det i Dagbogen — »der vankede ikke stort til os, thi Mejersken var vred!«

Min Fader deltog ogsaa i Slaget ved Frederiksstad den 4. Oktober, og hans Optegnelser i Dagbogen viser, at denne Dags Oplevelser har gjort et uudslætteligt Indtryk paa ham. Den 14. Februar 1851 vendte han hjem til sin Fødeby med godt Mod og hele Lemmer, og nu skulde han begynde sin Manddomsgerning.

Min Fader og Moder var forlovede, før Krigen udbrød, de havde ventet trofast paa hinanden i Krigsaarene, og nu gjaldt det saa om at skaffe et Hjem, saa de kunde komme sammen. Der blev købt en Jordlod og bygget et Hus paa Assendrup Mark, min Fader udførte selv omtrent al Murerarbejdet, og i November 1851 tog det unge Par det ny Hjem i Besiddelse. Der var ca. fire Tønder Land Jord, og der var nok at bruge Hænderne til. Om Dagen gik min Fader ud og syede i Gaardene, Markarbejdet maatte hovedsagelig passes i tidlige Morgen- og sene Aftentimer, og Spillemandshaandværket lagde Beslag paa mange af Nætterne. I Aaret 1852 spillede min Fader 26 Steder, og da han Nytaarsaften gjorde Aarets Regnskab op, havde han tjent 39 Rigsdaler, 1 Mark og 10 Skilling ved Musiken, en rigtig pæn Biindtægt for en Husmandsfamilie.

Af et Spillemandsregnskab, som min Fader har efterladt sig, ses det, at han har virket som Spillemand i 37 Aar, og at han i dette Tidsrum har spillet ved 122 Bryllupper, 53 Barselgilder, 111 Høstgilder, 51 Raps-gilder, 375 Legestuer og Baller, 6 Rejsegilder, 9 Spillegilder, 1 Sølvbryllup og 40 andre Lejligheder af forskellig Art, ialt 768 Gange. Den samlede Indtægt ved Musiken i disse 37 Aar var 3,838 Kr. 67 Øre, eller gennemsnitlig ca. 104 Kr. om Aaret. Efter Nutidsbegreber er det jo meget beskedne Tal, især da det ikke en Gang var ren Nettofortjeneste, der er slidt mange Støvlesaaler og Violinstrengene paa disse 768 Ture, men jeg tror dog, min Fader fandt, at det var de Penge, han tjente lettest. Violinen var hans Hovedinstrument, men han blæste ogsaa Es Klarinet.

Da der ved mange Lejligheder skulde flere Spille-mænd til, maatte min Fader søge Samarbejde med

andre Musikere paa Egnen. En af dem var hans Broder, Peder, sædvanlig kaldet Peder Vith; han var en dygtig Violinspiller og blæste tillige Piccolo-Cornet, Jørgen Kragh fra Løsning blæste A Klarinet, Frederik Mårtens i Daugaard spillede Violoncello, Søren Løjtnant, som var Staldkarl i Daugaard Kro, blæste Althorn, endvidere var der en Musiker i Hatting, som hed Chr. Hansen. Ialt var der seks Spillemand, som dannede en Slags Musikforening; der var ikke nogen egentlig Direktør, Folk henvendte sig til den nærmestboende, og han traf Aftale med de andre. Da mine ældre Brødre voksede til, lærte de ogsaa at spille og var med til at spille ved Gilderne. Det hændte ogsaa, at dette landlige Musikkorps spillede i Vejle, men de høstede vistnok ikke særligt Bifald hos Byens Musikere.

Der er en Post i min Faders Spillemandsregnskab, som vækker nogen Undren. Der staar nemlig:

Spillet for Østerisk Husare paa Thyrsbæk

den 29. October 1864 4 Rdl. 2 Mk.

Det synes mærkeligt, at Veteranen fra forrige Krig her spiller til Dans for Landets Fjender, og man spørger sig selv om, hvad der kan have bevæget ham til at gøre det. Man vil maaske tro, at det er Pengene, der har fristet ham. 1864 var et daarligt Aar for Spillemanden, der var ingen Bryllupper, og andre Fester var det smaat med. Skræderforretningen var ogsaa paavirket af Krigstiden, og det kunde nok være nødvendigt at tage alt med. Men det var alligevel ikke Hensynet til Fortjenesten, der gjorde Udslaget. Fader var meget ked af det, da han fik Anmodningen; han vilde ikke gerne spille for disse fjendtlige Officerer, og han var ikke sikker paa at faa nogen Betaling for det. Alligevel bestemte han sig til at gaa derned. Befolkningens Stilling til de fjendtlige Krigsfolk var vist-

nok den, at man vel betragtede dem som ubudne og besværlige Gæster, som man ønskede at blive kvit hurtigst muligt, men man fandt det ikke klogt eller nødvendigt at benytte enhver Anledning til at vise dem sit Fjendskab. Man vidste fra det daglige Samkvem, at mange af de fremmede Soldater var skikkelige og godmodige Mennesker, som kun var kommen hertil efter deres Øvrigheds Befaling og ikke, fordi de personlig ønskede os noget ondt. Fjenderne var nu en Gang her i Landet, og man fandt det klogest ikke at irritere dem, hvor det kunde undgaas. Maaske har min Fader frygtet for, at Herskabet paa Tirsbæk kunde faa Ubehageligheder, hvis han nægtede at komme. Endelig har det vel havt nogen Betydning, at det var de forholdsvis vellidte Østerrigere og ikke Prøjserne, Anmodningen kom fra. De behandlede ham for øvrigt rigtig pænt og betalte ordentligt.

I November 1888 spillede min Fader ved et Bryllup i Tirsbæk Mølle, og dermed sluttede han sin Spillemandsvirksomhed. Helbredet var ikke saa godt som tidligere, og harmonikaspillende Karle havde til Dels gjort Spillemanden overflødig. Men Violinen skilte han sig ikke af med, og naar han en Gang imellem havde en ledig Stund, kunde han glæde sig selv og andre med at spille sine gamle Yndlingsmelodier. Den gamle Symaskine fik heller ikke Lov at ruste, den var anskaffet i 1872 og var efterhaanden bleven tandslidt og lidt for »snaksom«, men den var dog ikke ringere, end at dens Naal endnu kunde arbejde sig igennem et Dynevaar. Da min Fader anskaffede Maskinen, var han vistnok noget i Tvivl om Maskinsyningens Soliditet, men Konkurrencehensyn nødte ham til at følge med Tiden. Andre Skrædere paa Egnen havde nemlig anskaffet sig Symaskiner, og de kunde

ved Hjælp af Maskinen udstyre Tøjet med allehaande sirligt slyngede Stikninger. Det var en Nyhed, som Folk satte stor Pris paa, og da det ikke kunde laves med Haanden, maatte min Fader bekvemme sig til at bekoste sig en Symaskine. Den fulgte ham paa de mange Ture omkring til Gaardene, hvor han syede; han bar den i en Trækasse paa Ryggen, og den gik flittig rundt, indtil en halv Snes Dage før min Fader i August 1905 lukkede sine Øjne for sidste Gang.

Naar jeg tænker paa min Fader, mindes jeg uvilkaarlig om Apostelen Jakobs Ord: »Dersom nogen ikke støder an i sin Tale, denne er en fuldkommen Mand«. I de 32 Aar, jeg har kendt ham, har jeg aldrig set ham blive hidsig eller hørt ham bruge hæftige Ord. Han krævede saa lidt for sig selv og vilde saa gerne tjene andre, og hans milde, ligevægtige Sind hjalp ham igennem de trange Tider. Hans Børn takker ham for en Rigdom af gode og smukke Minder.

Simon Gade.

Simon Gade var født i Pjedsted i Aaret 1824. Han lærte at spille først hos Mads Brems og senere hos Ole Kjær og var vist en ret dygtig og anset Spillemand. I en Række Aar boede han paa Børkop Mark, hvor han havde en Landejendom paa 5 à 6 Tønder Land, men han havde ondt ved at klare sig i økonomisk Henseende, maaske var han ikke nogen dygtig Landmand. Senere flyttede han til Børkop By og gav sig til at lave Blomsterborde, som han solgte til Forhandlere rundt om i Landet. Folk, der har kendt ham, giver ham det Skudsmaal, at han var en god og ærlig Mand; han maatte undertiden laane Penge hos Venner og Bekendte, men han betalte dem altid tilbage. En fremtrædende Egenskab hos ham var et slagfærdigt

Vid, der undertiden kunde udarte til Kaadhed. Han var en ypperlig Fortæller, og naar han gav en eller anden pudsig Oplevelse til Bedste, tindrede hans Øjne af Skælmeri.

En Gang spillede han ved et Gilde sammen med Hans Thomsen fra Højrup og Mads Peder Tønning fra Tavlov. De skiftedes til at spille 1. Violin, og da

Simon Gade.

det blev Hans Thomsens Tur, begyndte han i H Dur. Han maatte undertiden døje nogle Skoser af de andre for sine tykke Hjulmandsfingre, og nu vilde han vise sin Dygtighed.

»Kunde du ikke have fundet paa et Kryds mere?« bemærkede Simon Gade tørt.

Ved en anden Lejlighed maatte Hans Thomsen ligeledes finde sig i at være Genstand for Simon Gades spøgefulde Indfald. De havde spillet til Gilde syd

for Kolding Fjord sammen med Mads Brems og M. P. Tønning, og paa Tilbagevejen skulde de fire Mænd færges over Fjorden i en Pram. Hans Thomsen var ikke nogen Helt paa Søen, og da de først kom saa langt ud, at han ikke længere kunde naa Bunden med sin Kjæp, satte han sig forsigtigt midt i Baaden og vovede ikke at røre sig. Simon Gade sad ved en Side og lod Haanden hænge ned i Vandet, og han fiskede den ene Vandmand op efter den anden og lagde den ligesom i Tankeløshed over paa Knæerne af Hans

Thomsens Grejsmølleklædes Bukser. Hans Thomsen sendte ham nogle vrede Øjekast gennem de store Messingbriller, men turde ikke røre sig. Af og til skelede Simon Gade ængsteligt til Hans Thomsens Kjæp, og da de kom til Land, løb han, saa hurtigt han kunde, op til Tønnings Gaard og sagde til Konen: »Nu kommer vi, giv os lidt Rødgrød, Hans Thomsen er saa gal, han vil slaa mig.« »Det har du vist selv været ude om, lille Simon!« svarede Konen, men Rødgrøden fik de.

En Gang spillede Simon Gade sammen med Hans Peder Just fra Linnet, og her gjorde han i Gæsternes Paahør den Bemærkning: »Ja, jeg lader gerne Hans Peder faa mine gamle Klæder«. Hans Peder var ikke slagfærdig nok til at give et passende Svar, men han følte sig dybt krænket, og det varede længe, inden han kunde glemme denne Fornærmelse. Han var nemlig en velsitueret Mand, som ikke trængte til andres gamle Klæder, hvorimod Gade ikke var ukendt med økonomiske Vanskeligheder.

En Gang havde Simon Gade og hans Søn spillet ved et Høstgilde i Bredstrup, og paa Hjemvejen kom de igennem Pjedsted Spang sent paa Natten. Paa lignende Ture havde Gade ofte talt om, hvordan man vel vilde forholde sig, hvis man ved Nattetid pludselig stod overfor en Bandit, der truede en paa Livet, om man vilde slaa til ham eller søge at redde sig ved Flugt. Som de nu gik gennem Skoven, rejste der sig pludselig en Skikkelse foran dem, som i Halvmørket syntes at være af en usædvanlig Størrelse. Gade løftede sin Stok og raabte: »Hvem er du? Svar mig, eller jeg slaar dig!« »Naa, naa, lille Far, gi da sinde teen,« lød en meget sagtmødig Røst, »a er en skikkele Mand«. Det viste sig at være en fredelig

Kreaturtrækker, der havde været i Fredericia med nogle Køer, han var bleven træt paa Vejen og havde hvilet sig lidt i Grøften.

Da Jernbanen i Tredserne blev anlagt gennem denne Egn, var Befolkningen meget optaget af det forunderlige ny, der skulde komme, og flere mente at have set og hørt Varsler for Jernbanetoget, bl. a. havde man hørt en overnaturlig skræbende eller brølende Lyd. En Aften havde Simon Gade været ude at spille og var paa Vej hjemad med sin Klarinet. Han kom forbi Peder Jespersens Gaard, som laa lidt fra Vejen, flere af Gaardens Folk var ude med en Lygte, og Gade blev klog paa, at Peder Jespersen var ved at stige til Hest for at ride et eller andet Sted hen. Peder Jespersen var lidt stortalende, men for Resten ikke nogen Helt, og Gade kunde nok lide at spille ham et Puds. Han ventede, til Rytteren kom op til Vejen, og holdt sig lidt bagved ham, saa tog han Mundstykket af sin Klarinet og blæste i det. Det lød som et uhyggeligt Vræl, og Rytteren blev synlig forfærdet. Lidt senere blæste Gade i Mundstykket igen, og efter et lille Ophold endnu en Gang. Dagen efter kom Peder Jespersen hen til ham og bad om at maatte tale med ham under fire Øjne, og Gade var lige ved at frygte, at hans Gavtyvestreg var bleven opdaget. Men saa fortalte Peder Jespersen i dyb Alvor, at han havde ganske vist hidtil talt noget overlegent om Folks Snak om Varsler for Jernbanen, men nu var han bleven overbevist, han havde selv hørt »æ Skræev«. — Simon Gade holdt af at blive beværtet med god Mad. Naar han havde spist et eller andet særligt lækkert, og man spurgte ham om, hvordan det smagte, svarede han gerne: »Aa, nu har jeg glemt det, lad mig lige faa lidt mere!«

Han har komponeret en Del Dansemelodier, men har dog næppe havt større Betydning i den Henseende. En Gang kom han til at drøfte et musikteoretisk Spørgsmaal med sin Ven, Urmager Dahl i Børkop, som var en mærkelig selvlært Mand og havde Forstand paa mange Ting. Gade mente, at han som Musiker maatte vide bedst Besked, men Dahl beviste med sort paa hvidt, at han havde Uret. Det gik Gade saa nær til Hjærte, at han udbrød med Taarer i Øjnene: »Og det skal jeg høre af saadan en som dig!« — En af Gades Elever var Urmager Dahls Søn, Niels Dahl. Han kom senere paa Musikkonservatoriet og blev en fremragende Musiker. Nu dirigerer han et stort Orkester i Amerika og har komponeret en Del Musik.

Simon Gade døde i Foraaret 1900. En Sønesøn af ham er Komponisten Jakob H. Gade.

Markus Degn.

Markus Degn boede i Højen ved Vejle. Han var meget musikalsk begavet og spillede godt, men han havde aldrig faaet Undervisning og kundé ikke spille efter Noder. Dog spillede han sammen med andre dygtige Musikere, f. Eks. Hans Peder Just i Linnet og Mads Brems i Herslev. Sidstnævnte satte ham ofte i Rette for hans uordentlige Liv; ved et Bryllup, hvor de skulde spille sammen, laa han paa Møddingen og blæste Klarinet, og Mads Brems gav ham da en alvorlig Røffel.

I sine senere Leveaar gik han fra Sted til Sted og spillede for at faa lidt Penge til at drikke for. Jeg har som Barn set ham spille paa et Marked i Vejle, han holdt sig i Nærheden af Beværtningsteltene og søgte at vække Opmærksomhed ved at gøre Kunster med Violinen, snart holdt han den omme paa Ryggen

og snart nede mellem Benene, og alt imens spillede han paa den.

Trods sin Drikkfældighed satte han en Ære i at være pænt klædt, han var som Regel finere i Tøjet end de andre Spille-mænd. Og der siges om ham, at han kunde spille Ole Kjærs Afskedsvals saa kønt som ingen anden.

Jørgen Knudsen.

Jørgen Knudsen var født i Vester Smidstrup i Gadbjerg Sogn den 29. Juni 1838. Han spillede fra han var 13 Aar og til sin Død, og hans Instrumenter var Violin og Es Klarinet. Kroejer N. Schou i Hjortsballe var hans Læremester i Musiken. Han var anerkendt som en dygtig Spillemand, og han har komponeret en Del Dansemelodier, som viser, at han baade har været en dygtig Violinspiller, og at han tillige har havt et godt Greb paa at bygge en Melodi. Naar han komponerede en Melodi, havde han den færdig i Hovedet og nedskrev det hele paa en Gang, og alt imens han skrev med højre Haand, bevægede han Fingrene paa venstre Haand, som om han i Tankerne prøvede Fingersætningen. Han havde lidt Kendskab til at arrangere og forstod at skrive en anden Stemme til en Melodi. Der var en ejendommelig vemodig Stemning over al hans Musik. En Musiker, som hed Kristen Bojsen, sagde en Gang om en Vals, som Jørgen Knudsen havde komponeret, at han kunde ikke lide den, fordi den var saa vemodig, »naar man spiller til Dans, skal man ikke græde«.

Oprindelig var han en munter og livsglad Natur, men Livets Modgang, særlig i Form af økonomiske Vanskeligheder, kastede sine Skygger over hans Vej. Han overtog sin Fødegaard i Vester Smidstrup, men

kom til at sidde lidt haardt ved den, da han jo skulde udbetale de andre Søkende deres Arvepart. Landbruget interesserede ham ikke saa meget som Musiken, og det gik tilbage for ham. I 1886 byttede han Gaarden bort og fik en mindre Ejendom i Hammer, og samtidig forsøgte han at opgive det usunde Spillemandsliv. Men her blev han kun et Aar, saa byttede han igen og fik en lille Ejendom i Romsdal i Give Sogn, og her tog han atter fat paa Musiken. Det blev heller ikke af lang Varighed, et Aarstid efter flyttede han igen og kom til at bo i et lille Hus ved Give Plantage. Her ernærede han sig udelukkende ved at spille og at give Musikundervisning. Han gik omkring til sine Elever og var i Reglen en Dag hos hver.

Jørgen Knudsen,
Vester Smidstrup pr. Gadbjerg.

Honoraret var en Krone om Dagen og Kosten. Det skal have været hans lykkeligste Tid, men han længtes dog efter den hjemlige Egn i Gadbjerg Sogn, og hans Hjemve fandt Udtryk i en »Længsels Vals« og i et længere Digt. Han var nemlig ogsaa digterisk begavet og skrev Lejlighedssange, f. Eks. ved Dødsfald. I 1864 maatte han med i Krigen, og han fik der en slem Asthma, som plagede ham hele hans øvrige Liv. Hans Aandedræt var saa besværligt, at man kunde høre paa Afstand, naar han kom. Men trods denne Lidelse vandrede han milevidt omkring til de

Steder, hvor han skulde spille, og til Eleverne. Alle omtaler ham som en hjærtensgod og ærlig Mand.

En Gang spillede han sammen med Niels Bruun fra Give og Karl Olesen fra Daldoover ved et Bryllup i Toftthøj. Festen holdtes i et Telt, og ved den ene Side var der anbragt en Forhøjning til de tre Spille-mænd, men den var ikke større, end at de tre Stole lige kunde staa der. Bagved Spille-mændene var Telt-lærredet løftet i Vejret paa Grund af Varmen, og udenfor Teltet var der en Skrænt ned til Vejen. Jørgen Knudsen var saa uheldig at faa sin Stol skubbet for langt tilbage, saa de bagerste Ben kom udenfor, han gik bagover og greb i Faldet fat i Karl Olesen, saa denne maatte gøre ham Følgeskab, og de trillede begge ned ad Skrænten med deres Instrumenter. Karl Olesen var lige ved at faa fat i Niels Bruun, som sad og blæste Trompet, men denne holdt dog Stillingen. Lidt efter traadte de to uheldige Spille-mænd ind i Teltet igen, og Jørgen Knudsen sagde: »Nu skal vi sandele ha en Dram«.

Ved en anden Lejlighed spillede han sammen med Laust Sørensen fra St. Lihme eller, som han sædvanlig kaldtes, Laust Lihme. Hen paa Natten, da Dansen var ved at slutte, kom der en glad Mand og gav Spille-mændene en Mark, han havde moret sig godt, og nu vilde han betale for det. »Hvad har du moret dig over,« spurgte Laust Lihme. »Ja hvad,« svarede Manden, »I har jo spillet for mig, og jeg har danset«. »Du har ikke danset efter vor Musik, vi skal ingen Penge have hos dig,« erklærede Laust, og Manden maatte tage sin Mark tilbage. Han kunde nemlig ikke danse ordentligt, men havde fornøjet sig med at hoppe omkring mellem de dansende paa sin egen Manér. Han havde altsaa ikke havt nogen Nytte af Musiken,

og det var under Spillemandenes Værdighed at tage imod Betaling af den Slags Gæster.

En af Jørgen Knudsens mange Elever var Særlingen Jakob Peder Kristensen, ogsaa kaldet Hauge, som boede i Tromhuse i Hvejsel. Han havde faaet Lyst til at lære at spille, men de naturlige Betingelser for at lære Kunsten var ikke de bedste. Ganske vist havde han et godt Øre, men han havde tillige et Par usædvanlig store, tykke og klodsede Hænder, der syntes skabte til alt andet end til at gribe paa Violinstrengene. Og det skortede ham i høj Grad paa Udholdenhed, naar de havde spillet lidt, blev han træt og sagde: »Skal vi saa slaas!« Men trods alle Vanskeligheder blev han dygtig til at spille, og han har endog komponeret en Vals. Jørgen Knudsen, som aabenbart har været en dygtig Musiklærer, sagde, at ingen kunde gribe saa rent i Dobbeltgreb som Jakob Peder Hauge. Særlingen beskæftigede sig desuden med at lave Violiner, og en Gang byggede han en stor Kontrabas. Han blev en Gang meget syg, og Lægen dømte ham fra Livet, men en Dag forlangte han sin Violin, og saa laa han i Sengen og spillede; der var Livsmod i ham endnu, og Døden fik da heller ikke Bugt med ham denne Gang. Paa Grund af hans vanskelige Karakter kom han let i Spektakel med Folk, og Jørgen Knudsen var den eneste, han kunde spille sammen med.

Jørgen Knudsens Moder fik Skyld for at kunne hekse, og flere af Naboerne var bange for hende. Jørgen Knudsen lod sig en Gang forstaa med overfor Niels Bruun, at han ogsaa nok kunde hekse en lille Smule, men da Niels Bruun i en gemytlig Tone tilbød, at han maatte prøve sin Kunst paa ham lige med det samme, svarede han: »Nej, naar du snakker

paa den Maade, kan jeg ikke«. Hans første Kone døde under Krigen i 1864, og han blev gift anden Gang. Hans anden Kone, som endnu lever og bor i Vejle, er en mild og venlig Morlille, som omtaler Jørgen med stor Hengivenhed. Han døde i Huset ved Give Plantage i 1898.

Jens Husmand.

Jens Husmand boede paa Stougaards Mark. Han overtog sin Fødegaard, men han havde ingen Lyst til Landbruget, og det gik tilbage for ham i økonomisk Henseende. Musikken var det eneste, han rigtig havde Lyst til, men det gav for lidt til, at han kunde leve af det, og Drikkeriet ved Gilderne fik for megen Magt over ham.

En Gang skulde han spille ved et Bryllup, og han havde skaffet to fremmede Spillemænd til at hjælpe sig. Da Brudetoget kørte til Kirken, sad de tre Spillemænd paa den forreste Vogn og blæste Klarinet, Jens sad ved Kusken, og de to andre sad i den bagerste Agestol. Jens skulde jo dirigere Musikken, men han mærkede snart, at de to fremmede vilde søge at overdøve ham og tage Ledelsen fra ham. Et Sted var der gravet en Rende tværs over Vejen. Jens saa den i Tide og tog Klarinetten ud af Munden, men de andre blæste videre, og idet Vognen gik over Renden, fik de et saadant Stød, at de omtrent fik Klarinetterne ned i Halsen. Det gjorde ondt, og nu gik Vigtigheden af dem, saa Jens kunde faa Lov at være den førende.

En anden Gang spillede han sammen med Henrik Martinussen fra Kollemorten ved et Gilde, de blæste begge Klarinet og blæste efter Tidens Skik begge den samme Stemme. Men den ene af dem havde en A Klarinet og den anden en B Klarinet, saa de stemte ikke

sammen, og det lød saa rædsomt, at man ikke kunde holde ud at høre paa dem, og saa blev de enige om at blæse skiftevis. De to Spillemand synes ikke at have havt noget særlig følsomt musikalsk Øre, men det stemmer godt nok med, hvad den vittige Kromand i Gadbjerg, Frederik Iversen, en Gang bemærkede om Henrik Martinussen: »Han æ gue te å spell, men de er ett ræe å hørø o!«

Jens Husmand, som ellers var en ret vel udviklet Mand, havde den mærkelige Tro, at han efter sin Død skulde være Spillemand paa Maanen, og han paalagde sin Kone at sørge for, at »den sorte«, som han kaldte sin Violin, kom med i Kisten, naar han skulde begravnes. Ellers vilde han komme til at savne den, mente han. Om han fik dette Ønske opfyldt, ved jeg ikke; det er ikke ret mange Aar, siden han døde.

Niels Bruun.

Niels Hansen Bruun er en Høkers Søn fra Herslev ved Fredericia, født $\frac{5}{9}$ 1852, og han har spillet siden han var 15 Aar. Han har lært at spille hos Mads Brems i Herslev, hvem han omtaler som en prægtig gammel Mand. Niels Bruun har spillet sammen med Jørgen Knudsen, Jens Husmand, Otto Petersen og Rasmus Væver (Rasmus Rasmussen), og han har drevet Musiken som Profession i 40 Aar. Han er en flink og venlig Mand af en munter Karakter, en gemytlig Spøg har han altid været parat til. En Gang havde han spillet til Markedsdans i Brande; der dansedes rundt om i Gaardene, og hvert Sted var der en Spillemand, der leverede Musiken. Folk gik ud og ind af Danselokalerne, og naar Spillemanden skønnede, at der var kommen nyt Publikum, standsede han Spillet og bankede paa Fiolen, og saa maatte Folk op med

Fireskillingerne til Spillemanden for at faa ham til at fortsætte. Da Dansen var endt, begav N. Bruun sig paa Vej ad Harresø til, der skulde han spille den følgende Nat. Undervejs kom han ind i Hjortsballe Kro, den var fuld af Folk, der havde været til Brande Marked. Da Mændene saa Spillemanden komme med Hornet, raabte de, at han skulde spille for dem, de vilde have en Dans mere. N. Bruun havde ikke megen Lyst, men han kunde ikke blive fri, han maatte blæse, og Mændene dansede til Hornmusik lige til den lyse Morgen. Der var ingen Kvinder til Stede. Om Morgenen kom N. Bruun til at køre med et Par unge Mænd, det var en Handelsbetjent og en Provisor. Paa Vejen mødte de to Mænd, der kom kørende med hver sit Studeforspand. »Kan du blæse et Stykke for dem der?« spurgte de to Rejsefæller. Bruun var straks villig; da de var lige ved Siden af de to Køretøjer, blæste han et mægtigt Brøl i Hornet. De to Par Stude optog denne Hilsen som en Fornærmelse, der i høj Grad saarede deres Følelser, de drejede straks om og satte af Sted fra Vejen og ind over Markerne i en saadan Fart, at Mændene ikke en Gang fik Tid til at skælde ud over Spillemanden. Løbske Stude er næsten ikke til at faa Hold paa, og det tog Tid at faa dem standset, men der skete ellers ingen Skade. De to unge Gavytve morede sig over Spasen, og da de kom til Riis Kro, gav de Niels Bruun en Flæskepandekage med tilhørende Drikkevarer. — En anden Gang fulgtes Bruun med Rasmus Væver og Otto Petersen fra Matrup, de skulde til Give at spille. I Oksenbjerre kom de forbi et lille Hus, som var bygget ind i en Bakke, saa at Straataget gik lige ned til Jorden paa Husets Bagside. Rasmus Væver løb lige op ad Taget, stak sit Horn ned i Skorstenen og blæste, saa det rungede i Huset.

Det havde den Virkning, at Husets Beboer, en Særling, som man kaldte Skovskræderen, kom farende ud i stor Rædsel og raabte: »Hvad Snaven er det?« Han kiggede op til Skorstenen, men Rasmus Væver havde gemt sig ved Enden af Huset, og Skovskræderen fik aldrig opklaret, hvor det ræddelige Brøl kom fra. — En Gang havde Niels Bruun og Jens Husmand spillet sammen i flere Nætter, de var trætte og forvaagede og lagde sig i en Vognport, hvor der laa noget Halm, for at faa en Søvn. Men der var ogsaa Høns i Vognporten, og lidt efter at de havde lagt sig, var der en Hane, der vækkede dem med en skingrende Galen. Det gentog sig flere Gange, og tilsidst blev Niels Bruun saa ærgerlig, at han udbrod: »Den bandsedes Kok, da skal a snåe gjør et å mæ en!« Han slog efter den med sin Stok og ramte saa godt, at den laa død paa Stedet. — En Gang var Niels Bruun, Rasmus Væver, Otto Petersen og Nis fra Tørring paa Vej fra Hammer til Brande, hvor de skulde spille. Det var en lang Vej, ca. 4 Mil, og der laa dyb Sne, saa det var meget anstrengende at gaa. Niels Bruun havde ondt ved at holde ud, og da de havde tilbagelagt de to Trediedele af Vejen, følte han sig syg. Han brændte af Feber og vilde spise Sne for at slukke sin Tørst, men det maatte han ikke for de andre; de mente, det var farligt. Saa blev det sort for hans Øjne, og han faldt bevidstløs om i Sneen. Otto Petersen, som var en nogenlunde stærk Mand, bøjede sig ned og tog ham paa Ryggen og bar ham ca. en halv Fjerdingsvej, saa kom de til en Gaard i Askær, og her gik de ind. Otto Petersen gik med sin Byrde paa Ryggen ind i Forstuen, fik en Dør aabnet og satte sin syge Kammerat ind i Stuen. Niels Bruun var omtrent kommen til Bevidsthed undervejs, og nu blev han lysvaagen af

Forskrækkelse ved det Syn, han saa. Han var kommen ind i en Stue, hvor der laa et Lig! De fire Spillemænd hvilte sig lidt her i Gaarden og fik noget at spise, inden de drog videre. Men da de kom til Brande, var Rasmus Væver saa medtaget af Anstrengelse, at han ikke kunde kende sine Kammerater. Efter en saadan Tur skulde de sidde og spille hele Natten, helst med lidt Humør, og den følgende Dag skulde de vandre samme Vej tilbage — altsammen for at tjene et Honorar paa 6 Kr. til hver!

Niels Bruun var en pæn og ordentlig Mand i sit Hjem, men i hans yngre Dage kunde det ske, at man fik ham til at tage Del i Drikkeriet ved Gilderne. Det var hans Kone ked af, og hun var urolig for ham, naar han var borte om Nætterne. Da han en Gang kom hjem fra et Gilde, sagde hun til ham: »Du skulde endda lade det Drikkeri være, Niels, kan du ikke lade det være for vore Børns Skyld?« »Jo«, svarede Niels, »a har netop ogsaa faaet den Tanke, at nu skal det høre op!« Niels holdt sit Løfte som en Mand, han blev ved at spille, men drak ikke Spiritus mere. — Jeg har besøgt de to gamle Folk i deres lille Hus bag Giv Kirkegaard; det var et Par hyggelige og elskværdige Mennesker, og de havde et nydeligt Hjem.

Søren Nielsen.

Søren Skræder i Dørken eller Søren Nielsen, som han egentlig hed, hørte nærmest til Standens komiske Elementer. Han var ikke særlig dygtig til at spille; dog siger nogle, at hans Musik lød ret godt, og han har ogsaa komponeret Dansemelodier. Det mærkeligste ved ham var visse legemlige Færdigheder. Han var vanfør og havde en meget kort Overkrop, saa at han

knap kunde se over Bordet, naar han sad paa en Stol, men han havde et Par usædvanlig lange og utrolig smidige Ben. En Gang gjorde han et Væddemaal med en Karl. Karlen maatte holde sin flade Haand saa højt i Vejret, som han kunde række, og saa skulde Søren sparke til den. Karlen ansaa det for umuligt, men Søren sparkede til Haanden, saa Fingrene smækkede mod Loftet. Han holdt meget af kuriøse Væddemaal og skal en Gang i en saadan Anledning have drukket en Kaffepunsch med Næsen. Allerbedst som han sad og spillede, kunde han finde paa at forskrække Folk ved at kaste sig voldsomt henad Gulvet, saa man troede, at baade Søren og hans Violin blev knust, men han rejste sig ganske rolig op og spillede videre. Ved et Bal i Grejsdals Kro skal han have sparket Hul i Loftets Gibsdæk!

Han boede i Dørken, men flyttede senere til Thyregod og døde der.

Knud Andersen.

Knud Andersen er født i Egeskov ved Fredericia den 26. Maj 1838. Som Barn fik han en Benskade, der nær havde gjort ham til Krøbling for Livstid; om-sider blev han kureret hos en Doktor Poulsen, der boede ved Kristiansfelt, men han var sengeliggende i to Aar, og Benet blev noget misdannet. Skinnebenet var helt borte, og Benet blev noget kortere end det andet. Dog gik han meget godt paa det, og da han var paa Session, forbavsede han Sessionslægen ved at sige, at han kunde godt være Soldat for Benets Skyld. Den 6. Juli 1849 var han nær bleven skudt; under en Fægtning mellem danske og tyske Soldater løb han over en Mark, hvor Kuglerne fløjtede omkring ham.

Da han var 15 Aar, kom han i Lære hos en Træ-

skomand, som hed Laust Grau. Læremesteren var baade Træskomand og Musiker, og Knud skulde lære begge disse Professioner. Laust Grau drog rundt i Gaardene med sine Hjælpere og lavede Træsko, og naar Beboerne i en Gaard var bleven tilstrækkelig forsynede med Fodtøj, drog Træskomændene videre.

I Efteraaret 1855 var Knud Andersen naaet saa vidt,

Knud Andersen, Brejning.

at han kunde begynde at spille for egen Regning, og da det blev Jul, havde han allerede spillet til 7 Bryllupper. I den første Tid spillede han sammen med Malte Kristian, senere spillede han ofte sammen med Simon Gade, og i nogle Aar var han fælles med S. Thomsen (senere Lærer i Klattrup) om et Dansetelt. Under Krigen i 1864 opholdt han sig hos en Mand paa Fyn, som var Fotograf og Danselærer. Her lærte

han at fotografere og drev senere dette Haandværk i 15 Aar. I 1869 blev han gift og købte da en Ejendom i Gaarslev, og her boede han, indtil han i 1902 flyttede til sin nuværende Bopæl i Brejning. Han mener selv, at han i en Aarrække var kendt af omtrent ethvert Menneske mellem Vejle, Fredericia og Kolding. Mange havde han fotograferet, og de øvrige havde han spillet for.

Et Aar i Fastelavn spillede han fire Nætter i Træk. De tre første Nætter gik det udmærket, men den fjerde

Nat kneb det svært at holde Øjnene aabne. Han gned dem, men det hjalp ikke, saa spyttede han paa sit Lommetørklæde og vaskede Øjnene, men det nyttede heller ikke. Han spillede just »Sjællandstur«, en lang Dans, der varede en halv Times Tid, og som sluttede med en Galopade, naar Turene var gaaet igennem. Men de dansende ventede forgæves paa Galopaden, Spillemanden var falden i Søvn og vedblev i Søvn at spille »Sjællandstur«, indtil en af Deltagerne slog ham over Nakken og raabte: »Sover du!« Saa blev han vaagen, og nu, da han havde sovet, kunde han igen, men han var selv meget forbavset over, at han i Søvn havde kunnet spille saadan, at de dansende ikke mærkede noget.

Knud Andersen er nu paa sine gamle Dage Vejer ved de Kellerske Anstalter og er, som han altid har været, en flittig Mand. Hans Helbred er saa godt, at han for den Sags Skyld godt kunde drive sin Musik endnu, men han kan ikke lide de moderne Danse, hvor man efter hans Mening ikke følger Musiken. Han har været Spillemand i 62 Aar og ved nok, hvordan der skal danses. Da han en Gang betragtede et Selskab af moderne Dansere, fandt han kun en i Selskabet, der dansede rigtigt, og om en anden Deltager udbrod han forarget: »Hvad er det for en Vipsjært? Han snurrer jo rundt som en Sysselkone!«

Jakob Andersen.

Bjerre Herred var i sin Tid bekendt for sine mange dygtige Spillemande. Regimentsmusiken i Fredericia havde mange af sine Folk fra denne Egn, og naar Stabshornist Schmidt hørte om en Musiker, at han var fra Bjerre Herred, var han interesseret i at lære Manden nærmere at kende.

En af de dygtigste Spillemand fra denne Egn var *Jakob Andersen*, som fødtes i Skjold i 1839. Han deltog i Krigen i 1864 og fik da en Skade i venstre Haandled, som hindrede ham i at spille Violin, men han var en fortrinlig Fløjtenist og kunde spille fra Bladet. Han virkede som Spillemand i 60 Aar og har i dette Tidsrum øvet sin Kunst i mange Egne af

Jakob Andersen, Ørum.

Landet; han nøjedes ikke med at spille til Gilderne i den hjemlige Egn, men fulgte omrejsende Karuseller og har endog spillet en Del i Cirkus Overgaard. Ved Siden af Musiken drev han Væverprofessionen, men skønt Musiken saaledes ikke optog hans hele Tid, kunde hans aarlige Fortjeneste med Fløjten dog beløbe sig til 700 à 800 Kr. Som saa mange andre af de gamle var han i Besiddelse af en Nøjsomhed og

Udholdenhed, der synes Nutidsmennesker utrolig. Efter at have spillet en hel Nat til et Gilde kunde han komme hjem om Morgenen og straks sætte sig ved sin Væv; der var ikke Tid til at sove. Og naar han saa havde arbejdet flittigt hele Dagen, kunde han gaa ud at spille den næste Nat igen.

Man tænker sig uvilkaarlig, at den Mand maa have havt et Jernhelbred, men det var i Virkeligheden ikke Tilfældet. I Ungdomsaarene skrantede han en Del, Brystet var ikke stærkt, men han fik et godt Raad hos en klog Kone. Hver

Morgen spiste han paa fastende Hjærte de smaa fine Hjærteblade af Grønkaal, og han mener, at denne Kur har hjulpet ham. Vi yngre har saa let til et Smil, naar vi hører om Kure af den Art, men hvem ved, om der ikke en skønne Dag bliver skrevet en lærd Doktordisputats om Kaalplantens medicinske Egenskaber. Man har før hørt, at en Læge er bleven berømt ved at opdage Ting, som Almuen kendte længe i Forvejen. Nogle Aar efter Grønkaalskuren fik Jakob Andersen en meget heftig Lungebetændelse og laa længe syg. Dr. Langgaard fra Ørum, som behandlede ham, sagde, at det var et Under, hvis den Mand kom sig. Det gjorde han nu alligevel, men Lungerne var noget medtagne, og Doktoren sagde til ham, at nu maatte han i hvert Fald opgive sit Fløjtespil, hvis han gav sig til at blæse Fløjte efter dette, var han en Dødens Mand. Andersen sundede sig lidt paa den Besked, saa gav han sig til at spille igen, og han holdt dog ud med det endnu i ca. 40 Aar. Det var naturligvis af væsentlig Betydning, at han levede et yderst ordentligt Liv. I de 60 Aar, han har spillet, har han kun en Gang været beruset, og han førte saaledes et praktisk Bevis for, at Spillemandslivet godt kan forenes med Afholdenhed.

Ogsaa som Væver var han en dygtig og driftig Mand. Han havde stadig 2 à 3 Svende i sin Vævestue, og det gik ikke ham, som det er gaaet saa mange Mestre senere, at naar de først kom til at holde Folk, kunde de ikke selv overkomme at bestille noget. En Gang havde han en Svend, som han syntes bestilte for lidt, men Svenden mente, at naar han vævede 14 à 15 Alen Lærred om Dagen, var der ikke noget at klage over. »Er det noget at tale om?« sagde Jakob Andersen, »jeg kan væve 30 Alen«. Det

ansaa Svenden for umuligt, og de gjorde et Væddemaal. Næste Morgen tog Andersen fat paa Vævningen, og da det blev Aften, havde han vævet 32 Alen Lærred. Svenden skulde nu have været af med en kostbar Pibe, som Væddemalet gjaldt, men han stak af og tog Piben med sig. Andersen var berømt som Kunstvæver, han vævede Dækketøj (Damask) i kunstfærdige Mønstre, og i mange Aar leverede han Dækketøj til Herregaarden »Tjele«.

Sammen med Bernt Andersen i Hornum, som var en dygtig Violinspiller, ejede han et Dansetelt, som benyttedes ved Skovfester. Det førtes fra Sted til Sted og kunde ved Sommertid være i Brug hver Søndag. Jakob Andersen havde to Sønner, som begge var med til at spille allerede i deres Drengetid (en af dem blev senere Musikdirektør i Vejle). Høkeren i Hostrup, Jens Mikkelsen, havde en Hest, og han kørte gerne for Spillemandene, naar de skulde hen til en Skovfest. Naar Teltet var rejst, og Dansen begyndte, stod Jens Mikkelsen ved Indgangen og modtog Entre, men senere paa Aftenen blev der givet fri Adgang, og der kunde da komme saa mange Folk, at Orkestret maatte forstærkes.

Det skete da paa den Maade, at Jens Mikkelsen blev sat til at spille Kontrabas. Han havde rigtignok ikke lært at spille og kendte ikke Grebene og langt mindre Noderne, men han strøg, saa godt han kunde, paa de løse Streng. Lidt Øre for Musikken havde han, saa han kunde skønne, hvilken Streng han skulde stryge paa, og for Resten kom det sig ikke saa nøje, blot det brummede dygtig og gik nogenlunde i Takt med den øvrige Musik. Naar de kørte hjem henad paa Morgenstunden, laa de to Drengene paa en Klapning (et Halmknippe) bag i Vognen og sov med et

Dækken over sig. Det hændte en Gang, at en Mand, som de mødte, spurgte Jens Mikkelsen om, hvor han havde været henne at købe Kalve saa tidlig, han troede, at det var et Par Kalve, der laa i Vognen.

En Gang havde Jakob Andersen spillet i Hornsyld, sammen med en Musiker Frederik Jørgensen. Det var ved Vintertid, Føret var træls, og de var meget trætte, da de ud paa Natten fulgtes ad hjem. Da de kom igennem Hostrup, gik de ind i Marius Slagters Port for at hvile sig lidt, her stod en Fjedervogn med magelige Sæder, og de to Mænd entrede op i Vognen og satte sig til Rette. De knappede Forlæderet og tænkte blot at sidde og hvile lidt, men Søvnigheden overmandede dem, og de sov til henad Morgenstunden. Før det endnu var bleven lyst, kom Slagterens Tjenestepige med en Lygte og en Spand, hun skulde malke Kreaturerne. Men idet hun gik igennem Porten, fik hun Øje paa de to mystiske Mandfolk i Fjedervognen, og hun raabte forskrækket: »Ih, men hvad er dog det!« og saa løb hun ind i Huset igen. Men de to søvnige Spillemænd kom ned af Vognen og listede af.

Før ogsaa at kunne optræde alene, anskaffede Jakob Andersen sig en Gang en stor trerækket Harmonika med mange Basser og Klokkespil. Han øvede sig Nat og Dag og lærte snart at traktere den med betydelig Færdighed. Den gjorde stor Lykke ved Gilderne, men den har næppe helt tilfredsstillet den dygtige Musiker, han brugte den et Aarstid, saa satte han den til Side og holdt sig udelukkende til Fløjten.

Jakob Andersen har ofte assisteret ved Orkestermusik i Vejle og Horsens, og da han paa sine gamle Dage tog Ophold hos Sønnen i Vejle, blev han Æresmedlem af Vejle Orkesterforening.

Kilder.

Det meste af det her anvendte Stof er hentet fra mundtlige Kilder. Enkelte Oplysninger er laante fra Lærer Lindholms Bog om Starup Sogn, Hjalmar Thurens Optegnelser i Dansk Folkemindesamling og en Artikel i Vejle Amts Folkeblads Julenummer 1919. Lærer G. Køster i Kolding har velvilligt stillet en Del værdifulde Optegnelser til min Raadighed. Gode mundtlige Bidrag har jeg modtaget af pens. Lærer Johs. Thomsen, Bredsten, Købmand Hans Knudsen, Grejsdal, Musiker Niels Bruun, Give, Knud Andersen, Brejning, Hans Gravesen, Ølgod, A. J. Andersen, Vejle, Niels Berntsen, Assendrup, A. P. Andersen, Vejle og fl.

Nogle af de gengivne Ordsprog er hentet fra Evald Tang Kristensens: Danske Ordsprog og Mundheld.

Samtlige Bidragydere bedes modtage min bedste Tak.

Anton Berntsen.

